

Terminologija

KUT SMJERA

U terminološkoj rubrici, u prošlom broju Geodetskog Lista, razmatrao sam desetak raznih izraza, koji su se kod nas upotrebljavali ili se upotrebljavaju za pojam kuta smjera — nagiba — direkcionog ugla. Misli o sam, da su time iscrpljene gotovo sve mogućnosti, a termin »kut smjera« da bi možda ponajbolje odgovarao, premda sastoji iz dvije riječi. Međutim, spomenuti sam članak pokazao znanu lingvisti. Pročitao ga je i nemalo me odmah iznenadio. Jedva je dočitao, a već je kao iz rukava istresao: a smjerac? a smjernjak?

Formant je element riječi, karakterističan za njen smisao. Ako usvojimo riječ »smjer« i želimo od te riječi označiti nekoga ili nešto, što ga stvara, možemo dodati podesan nastavak. Razmotrimo riječi: »smjerac«, »smjernjak« i »smjernik« obzirom na formante »ac«, »jak« i »ik«.

Smjerac

U Maretićevoj Gramatici i stilistici hrvatskog ili srpskog jezika (Zagreb 1931) na str. 256 stoji za »ac«: »da je često nastavak korenitih imenica, koje znače onoga, koji što čini« (nomina agentis, na pr. bodac, hodac, p sac, platac) »rjeđe ono, što se čini« (nomina actionis, na pr. hitac, hropac, udarac).

Kut smjera je kut, koji definira, označuje, stvara smjer. U prenesenom smislu kao da je živo stvorenje, neki činitelj radnje t. j. onaj, koj. pokazuje ili mjeri smjer.

Smjernjak

U istoj Maretićevoj gramatici kaže se za formant »jak«: — veže se s imeničkim i pridjevnim osnovama, i riječi, tako postale, imaju različna značenja, koja stoje u kakvojgod svezi s temeljnom riječi; mogu značiti čeljad (imenjak, seljak), životinje (vodenjak) i stvari (dimnjak).

Ima u našem jeziku više riječi s nastavkom »jak«, koje označuju o dakle je čeljad na pr. južnjak — iz južnih krajeva, sjevernjak — iz sjevernih i t. d.

Alegoričnim shvaćanjem prirodnih pojava narod je izraze južnjak, sjevernjak i t. d. preno na vjetrove. Kao da su živa bića, koja dolaze s juga, sjevera i t. d.

Vjetar duva u određenom pravcu. Nama vjetra bez pravca dotično smjera duvanja. Dakle oznaka »smjera« je intenzivno povezana s vjetrom. A pošto u izrazima južnjak za južni vjetar, sjevernjak za sjeverni imamo oznake smjerova, mogli bi nastavak »jak« upotrebiti analogno za naš kut smjera. Doduše »južnjak« je vjetar, koji duva ne na jug, nego od juga, sjevernjak od sjevera, dok smjer i smjerni kut definiraju »kamom« a ne »odakle«.

Smjernik

Pogledajmo opet u Maretića. »Nastavak ik se veže s osnovama imenica, koje znače kakovu biljku, i riječi tako postale znače mjesto, gdje ona biljka raste ili gdje je mnogo ima (borik, brezik, cerik i t. d.). Rijetko ovakove imenice znače samu biljku. Slabo se taj nastavak veže s drugčijim imen čkim osnovama (vidik). Dosta često veže se ik s pridjevnim osnovama, i riječi tako postale znače sad čeljad sad stvari (crnik, slanik, šljivovik). Rado se združuje taj nastavak s osnovama kakovog pasivnog participa i onda mu je služba da načini imenicu, a te imenice znače ponajviše čeljad (mučenik, ranjenik, učenik, vjerenik), rjeđe znače stvari (utrenik), a još rjeđe životinje (hranjenik)«.

Kako naš kut smjera ili nagib nije nikakovo mjesto, gdje rastu biljke, a ni biljka, prvo i drugo značenje ne dolazi u obzir. Treći smisao, tj. vezivanje nastavka »ik« s pridjevnim osnovama moramo naročito otkloniti. Pr djev smjeran i riječ smjernost znače naime nešto posve drugo, kako je to u zadnjem broju Geodetskog Lista i naglašeno. Naš kut smjera ili nagib sve su prije nego li puni smjernosti. Često se označuju strelicom, a strelica nipošto nije simbol smjernosti, već obratno prodornosti i aktivnosti. Iz istog razloga zadnje značenje nastavka »k« u gornjem Maretićevom citatu, t. j. uz pasivni particip, također ne dolazi u obzir. Naš kut nije ništa pasivno. Do-

duše on redovno nije sam svrha, već sredstvo u toku računanja. Ali to sredstvo nije pasivno, već više aktivno u smislu »working angle«.

Dakle izgleda, da se riječ »smjernik« ne bi toliko prilagodila duhu hrvatsko-srpskog jezika za pojam kuta smjera.

Komparacija

Činjenica, da je termin »smjernik« uveden u češkom i slovenskom jeziku, mogla bi nas potaknuti, da ga udomaćimo i usvojimo u našoj geodetskoj terminologiji. Ali zgleđa, da u češkom jeziku nastavak »ik« odgovara baš našem nastavku »jak«, dakle da bi češki »smjernik« kod nas trebalo transkribirati kao »smjernjak«.

SKRETNI KUT?

Nakon što je članak o »smjernjaku« već uvršten u Geodetski List, uredništvu je stiglo pismo druga Vladimira Karličića, geometra GNO-a u Puli. Pozdravljamo njegovu saradnju. Pozivamo i ostale drugove, da učestvuju u terminološkoj rubrici i da nam se javljaju po pitanjima stručnih izraza. Pismo druga Karličića glasi:

»Pozivom na članak u br. 4-7/1949 g. o terminologiji u geodeziji, predlažem, da se za kut, koji se naziva »nagib«

U srpskom jezičnom području se riječ »smjer« manje upotrebljava već više »pravac«. Potonja riječ dolazi od »prav« s formantom »ac«, koji smo gore opisali. U istom području se umjesto sjevernjak kaže i »sjeverac«.

Mislím, da bi trebalo birati između »smjerac« i »smjernjak«. Kako je »smjernjak« sasvim blíz izrazu »smjernik, koji je već u upotrebi u češkom i slovenskom (te kod rudara), predlažem, da se prihvatí kao termin za onaj kut, što ga usporednica s apscisnom osi treba u smjeru kazala na satu da preval, dok ne padne u određeni pravac, a izrazi »smjerni kut«, »kut smjera«, »nagib«, »nagibni ugao«, »direkcionni ugao« i slični da se pomalo penz oniraju.

Dr. N. N.

upotrijebi riječ »skretni kut« (skretati, skretnica), što bi upravo ukazivalo na njegov odnos prema paraleli x-osi. Riječ »azimut« kao opće poznat i uveden pojam treba zadržati iz razloga, koje navodi Dr. N. N.«.

»Trebati će također usvojiti jedan od dva identična izraza »kut« ili »ugao«, jer se radi o pojmu, koji je zapravo osnovni elemenat geodezije. Hrvatski pravopis za razliku od srpskoga razlikuje ova dva izraza i prema njemu se u geodeziji radi uglavnom o »kutu«.

★